

Dissertatio inauguralis medica de affectibus periodicis / [Christian Sigismund Richter].

Contributors

Richter, Christian Sigismund, 1672 or 1673-1739.

Stahl, Georg Ernst, 1660-1734.

Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

[Halle] : 'Typis Orphanotrophii Glaucha-Halensis', 1702.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/z77gad98>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
De
AFFECTIBVS
PERIODICIS,

QVAM

DEO BENEDICENTE
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DN. FRIDER. WILHELMO,
REGNI BORVSSICI HEREDE ER.
&c. &c. &c.

EX DECRETO FACVLTATIS MEDICAE

SVB PRAESIDIO

DN. GEORGI ERNESTI STAHL,
D. ET PROF. PVBL. ORDIN. FACVLT. h. t. DECANI.
FAVORIS SVI AESTVMATISSIMI,
PRO LICENTIA

Iura & Priuilegia Doctoralia in arte Medica
legitime consequendi,

Ad d. Mai. MDCCII hora locoque consuetis
publico examini submittit

CHRISTIANVS SIGISMVNDVS Richter.

Typis Orphanotrophii Glaucha-Halensis

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30769887>

PROOEMIUM.

Audabilis omnino fuit illa antiquorum Medicorum intentio & est hodieque Practicorum verorum, quotquot rerum suarum, pro conscientiae suae solatio, satagunt, ut Dogmaticam medicae artis rationem quærant, quæ causas aliquas, veras, & ratione sibi constante percipiendas illarum rerum non saltem apprehendere allaborant, quæ ipso facto, constanti præsertim experientia observationi attentæ occurrunt; sed etiam nexum & mutuam habitudinem, tum harum causarum inter se inuicem, tum respectus illarum ad illos effectus, quos experientia monstrat, euoluere conantur. Videt interim & intelligit quilibet, quod pro hoc negotio feliciter in effectum deducendo, ante omnia necessaria sit. (1) Experientia, sufficiens videlicet notitia, quomodo sese negotium in ipsa veritate facti habeat: ne falsis suppositionibus & opinionibus in hac parte indulgendo, rei fictæ, necessario quoque, sola fictione causæ deinde assignandæ veniant. 2. Ratio, satis exercitata atque subsidiis debitis ad legitime subsumentum recte instructa; ut non solum a scopo non grauitur, aberretur: sed etiam offendiculum illud communissimum

euitetur, quo res obscuræ, per æque obscurum, res in factis certæ per suppositiones plane incertas, imo res, per sola sterilia vocabula, nullum absolute rationalem conceptum, circa res materiales inferentia, loco explicationum, intrincentur, aut idem per idem, petitione principii, vt vocant, explicandum suscipiatur; cuius rei specimen luculentissimum sunt spiritus, & illis assignatæ actiones motrices, propter ipsorum huic fini suppositam summam mobilitatem insitam atque propriam: Et hæc omnia actione pure independente, sine vlllo vel nexu, vel plane respectu cum anima, cui corpus dicatum est & vnice seruit. Ne in sterilem hunc agrum temere falcem mittamus, non placet multis exemplis hic prolixum esse, quandoquidem illa mediocriter in Theoria Medica occupato, nedum versato, si modo rationem leuiter cultam habeat, non possunt non obuiam sese dare; sed suffecerit duorum saltem, præcipuorum exemplorum mentionem fecisse, quæ sunt (1) absoluta illa, & non præsentissima, sed absolute Synchrona, grauis mutatio actuum spiritibus attributorum, in negociis vitalibus, a fictionibus nudis siue entibus rationis absolutis; Et quidem tales mutationes, quæ non generaliter, ab aliqua agitatione vehementiore spirituum, per actus illos rationis tunc exagitatorum, vlla veri similitudine deduci possint; sed penitus in vitalibus negociis talem scopum sequantur, prosequantur, imo subinde exequantur, qualem scopum tunc temporis ratio, in suo, rationali, inquam, negotio, manifestius formauit, & quoquo modo prosequi aut exequi, vel tendit, vel ad minimum probabilissime intendit. (2) Administrationes atque adaptationes vitalium actuum, secundum mensuras temporis, imprimis cum patheticis illis rationalibus incitamentis mirum quam exquisitissime consentientes. Quæ quidem res, temporis periodis, inquam, vel-

velut addictæ alterationes in œconomia corporis, cum in praxi medica immensum quantũ considerationis mereantur, & longe maximæ sit non magis energiæ, quam frequentia; dignissima nobis visa est, cuius aliquã perlustrationẽ, speciminis Inauguralis loco tentaremus. Vbi quidẽ, quamuis illa linguæ promptitudine non simus, vt vel reliqua pleraque in Medicina, vel hoc exquisitum & magni momenti phænomenum Physico-Medicum, reuera sine omni dubitatione clarum atque planum reddere in nos recipiamus; Ex receptis v. & solennibus opinionibus Physico-Medicis tale quiddam audere, quam diu sanam mentem diuina bonitas nobis largitur, facile cauerimus: Ita non desperamus tamen in medium afferre aliqua talia, quæ non modo circa ipsam veritatem historiæ, experientiæ testimonium habeant; sed etiam circa conspicuum nexum rationalem, contra bonæ subsumtionis regulas non hallucinentur; quæ sane duo requisita, in hodierno doctrinæ medicæ statu, speramus sufficere posse. Agemus itaque, bono cum Deo, de AFFECTIBVS PERIODICIS. Veneramur, autem Diuinam benedictionem humillimis precibus, vt conaminibus nostris benignissime præesse velit, & illa ad vtilitatem aliquam artis atque studii medici dirigere paternæ dignetur.

CAPVT PRIMVM.

De

PERIODO, EIVSQVE INDOLE, IN PRIMIS MEDICO SENSU.

Vnt quidem *Periodi* acceptiones, etiam alias satis notæ, quod ipsum etiam nobis occasionem præbet, vt prolixos esse circa hanc expositionem tanto minus necessarium ducamus; Interim quia famosiore acceptione Medica in aliquibus casibus, *Periodi* nomen paulo strictius, & cum contradistinctione aliqua alterius ibidem vna concurrentis alternationis, vsurpatur, placet, imo opus est, hanc considerationem proponere.

Designat videlicet in genere *Periodus*, etiam nuda vi nominis, *circuitum* siue *ambitum* talem, quo *spatium* aliquod temporis, aut *quantitas* aliqua agendæ rei, perficitur & veluti ad finem perducitur; vt quibuscunque aliis *successibus*, æquus pateat locus: Adeoque præfens *res*, aut *temporis* portio, tam ab *antecedentibus*, quam *subsequentibus*, hac ratione veluti *distinguatur* atque *separetur*.

Et hoc quidem valet ita, de periodo *vna*, singulariter sumpta. *Periodi* vero, numero *plures*, inferunt tanto magis huiusmodi, non solum manifestum, & plus minus determinatum, discrimen; Vt videlicet non solum *qualibet* peri-

periodus, habeat aliquam, plus minus *definitam*, actionis atque durationis *mensuram* : Sed habeat etiam, in ordine atque comparatione ad reliquas, numero nempe *plures*, certum respectum, tum in hisce modo dictis circumstantiis, tum in *ordine*, *mensura*, *numero*, intercurrentis temporis, & actionum aut passionum.

Hac nimirum ratione emergit *duplex* respectus rerum periodicarum ; Vt nempe (1) magis veluti *absolute*, in se, & *sigillatim* consideratae, certa aliqua circumscriptione gaudeant, adeoque reuera periodum aliquam agnoscant, *unam* nempe, *propriam*, absolutam : (2) *Respective* vero, & in ordine ad alios *succedentes* similes actus, comparando, *periodicum* dicatur, quod non solum *unam* huiusmodi *mensuram* actionis atque durationis præ se se fert : Sed etiam quasi *solennter*, & ex indole sua, talibus *recursibus* gaudet, ut non satis ipsi sit semel adfuisse, sed etiam datis quibuscunque occasionibus, denuo emergat, & actum suum instauret.

Hæc periodicarum rerum indoles, quemadmodum in genere non ignota est aut insolita ; Ita in *Medicina* multis exemplis sese sistit, & occurrit in quotidiana Praxi : Vnde utique tanto magis considerari meretur.

Sicut autem, per dicta, Periodi essentiam respicit *ambitus*, quem nomen eius designat, circumscriptio, complexus, *mensura* ; Ita occurrit huius durationis ab initio ad finem veluti definita *terminatio* & secundum mensuram *minus* aut *magis* restricta : Id est, vel *indefinitam* durationem habet : vel magis *exactam*, numero dierum, & exactis successibus actionum, inclusam, *symmetriam*, tam successus & progressus, quam exitus sui, monstrat.

Valet hoc *posterius*, imo vero sano sensu etiam utrumque, non solum de periodo *singulari* & in se considerata, numero *una* ; Sed etiam de *pluribus*, earumque ad & inter se inui-

inuicem comparatione : Vt videlicet, sicuti *statum* tempus & ordinem exhibent periodi *singulares* variæ : Ita etiam periodi sociæ, recurrentes, plures, vel sumunt occasionem redeundi, magis *vagam*, & *contingentibus* prouocationibus respondentem : Vel seruant magis exquisitè *statas* atque *definitas* veluti leges, vt determinatis *temporibus*, solennibus atque constantibus *progressibus*, & solito atque in hoc genere velut *usitato* exitu, absoluantur.

Et harum quidem, *statarum* inquam, periodorum *pluralium*, sicut in Pathologia Clinica & obseruatione historica Medica, locuples est prouentus ; Ita tanto maiorem vtique atque circumspectiorem, theoriam, considerationem inquam atque pensitationem merentur. Tanto certe magis quanto minus adhuc, tum in theoria, imprimis hodierna, tractata hæc est aut euoluta ; Siquidem vel ipsa *historia* talium rerum vix pro dignitate sufficienter conquisita occurrit : Tum in praxi, minus luculenter agnita huiusmodi constitutionis energia, & *Prognosis* subinde fallit atque frustratur ; Et *methodum*, tam generaliore *medendi*, quam specialiore *exhibendi* medicamenta, & commode atque conuenienter sibi inuicem *subordinandi*, veluti destituit : Vnde præpostera administratione medicationum, morbo & ægro male consulitur : Cum primis per medicamenta & medicationes efficaciam præsentioris : Vel per *placidiora* talia, in rei veritate, adeo parum, aut nihil potius, ex parte medici ægro subuenitur, vt si res veracius ad bonæ conscientie normam æstimeretur, frequentissime nihil minus in talibus casibus Medico bona fide debeatur, quam Softrum.

Huic differentie generaliori atque communiori, *periodorum*, vt *specialiorem*, Medico foro magis veluti propriam, subiungamus, notandum est, quod valde *breues* periodi affectuum, non solum *singulares*, sed etiam *pluralitatem* aliquam

quam veluti essentialem seruantes, in scholis medicis non tam *periodi*, quam *Paroxysmi* nomine, salutari soleant: Vnde quidem in *Febribus*, vbi *pluralium* talium, & *statarum* quidem commotionum, imprimis solennia sunt exempla, *paroxysmorum* & *periodi* appellatio, diuersis horum affectuum actibus atque respectibus ita conuenit atque adhibetur, vt *paroxysmi* quidem appellentur, *insultus* illi, modo quotidie, modo interpositis etiam diebus, se inuicem *subsequentes*: *Periodus* autem vocetur *tota* illa, definita tamen, *duratio*, quæ ab initio ad finem, *totam* febrem, & ipsos adeo *paroxysmos*, comprehendit, ac veluti terminare debet, cuiusmodi in *acutis*, est *duratio per septenos*, etiam secundo, quin tertio repetitos, dies.

Periodorum vero *pluralium* distinctio, respicit ita, tum *durationem*, tum *reuerfionem* huiusmodi affectuum, vt vel *longis*, vel *brevibus* spatiis; *certis* atque *ordine* definito determinatis progressibus, aut *secus*; *statis* tandem atque exquisita *mensura* comprehensis temporibus, aut *minus*, adstringantur.

Inter eiusmodi affectus, sunt iterum, & occurrunt interdum, qui in *omnibus* hisce modo dictis rebus conspirantem quendam ordinem seruant; id est, *certo* temporis numero reuertantur, prorsus eundem *progressum* seu *typum* referant, certam quoque *durationem* obseruent: Interim occurrunt etiam, & illi quidem propemodum frequentiores, tales affectus, qui in *vna* aliqua iam dictarum classium, reuera *statum* quiddam atque exquisite determinatum retineant; in *altera* vero vel nihil tale sequantur, vel sane facili admodum negotio, & ab occasionibus etiam *leuioribus*, & quod loquuntur, ex *accidenti*, nimis quam promte, ordinem atque mensuram illius sui respectus dimittant atque temerent: Vt videlicet v. g. *stato* quidem *tempore* exquisito,
B
reuer-

reuertantur, adeoque periodum respectiuam atque *mutuam* feruent; Quando vero redierunt, *decursus* sui *proprii* rationem, non æque eandem uti prius, aut alias sæpius, exhibeant, sed tum aliis circumstantiis, tum duratione sui, aliter quam prioribus vicibus sese gerant.

CAPVT II.

De

PERIODICIS CONDITIONIBVS IN CORPORE OCCVRRENTIBVS, f. & p. n.

CUm Disputationis nostræ titulus, indigitet *Affectus* periodicos, primario quidem, consueta *Medica* vocis acceptione, *affectus p. n.* designare intelligemur; Cum vero etiam non ita pauca *f. n.* in corpore *periodice* fiant, nemo credo finistre interpretabitur, si illorum etiam historiam attingamus. Seruabimus tamen hic etiam, eum ordinem, ut a *generalioribus* ad *specialiora*, & ab iis, quæ *secundum naturam* fiunt, ad *p. n.* obtingentia, progrediamur.

Ante omnia vero generalissime & breuissime notamus, quod illa, quæ in corpore humano, proprie periodis exposita sunt, imprimis sint de *Motuum* censu: *Materia* vero, eiusque euidentis generationis aut *prouentus*, *tempora* utique existant atque requirantur; Nullæ vero eius indolis aut sensus, de quibus nos loquimur, *periodi*: Exemplum patet in *sanguine menstruo*, *lochiis*, *lacte*, *spermate masculino* &c.

Porro, ratione temporis, notanda venit periodorum humano corpori euenientium habitus, ut vel *diebus*, vel *men-*

mensibus circumscriptæ, (quamuis eius rei alia videatur ratio, non abludente interim etiam proprie menstruo tempore) vel *æquinoc̃tiales*, *germinales*, *solstitiales*, *meteoricæ*, *thermometricæ*, *annuæ*, aut *statum* quasi *climactericæ*, existant: Tandem vero, & illæ quidem admodum familiares, *Patheticæ*. Omnia vero hæc, quæ sæpenumero periodorum etiam veluti *termini*, *radices*, *incitamenta*, apparent, habent præterea maximam vim in conditiones internas periodorum, vt ita dicam *peregrinarum*: Id est, si periodi in modo dictas circumstantias incidunt v.g. in *tempestates*, *æquinoc̃tia*, *germinationis* vicissitudines, animi *pathemata*, ex alia quacunque, quam ipsarum harum rerum causalitate atque efficacia, ibi, licet hæ circumstantiæ periodum præsentem non *produxerint* aut suscitauerint, alterant tamen eandem eximie: Et rariuscule quidem in *melius*, sæpius in *peius*.

In statu quidem s. n. quæ manifestius occurrunt *periodicæ* mutationes, sunt *natiuitatis* humanæ, *dentitionis*, *pubertatis*, *auctionis* corporis in longum & laxum cessantis; & tandem etiam in *solidum*, desinentis: vltimo, energię *generandi* cessantis, imo *virium* corporis, manifestissime post hac in vtroque sexu euanescentium. Quibus rebus accenseri potest, communiter non minus stata proruptio *lactis* in mammas puerperarum, & *menstruus* circuitus depletionis sanguinis in hoc sexu.

P. n. vero euidentissimæ periodi eueniunt in negotio *Februm*; Vbi periodi *breuioribus* cancellis, *dierum*, circumscribuntur. Imo vero, quamuis vocabulo discerni soleant, a reliqua periodorum tribu, cum tamen ipsa re exquisitè *periodicum* quiddam sint, *paroxysmi* febriles, præbent *periodicæ* indolis exemplar magis, quam exemplum; vbi *paucissimi* dierum, imo subinde *horarum* circuitu, recurrentes *eximii* motus, *stato* frequentissimæ inuasionis tempore, reuertuntur.

Statis interdum *horis*, interdum *diebus*, interdum *septimanis*; sæpius *statis lune* mutationibus, eueniunt recursus affectuum *Conuulsuorum*.

Non absimili, excepta *plurium* dierum aut horarum, mensura, recurrunt subinde eruptiones *sanguinis*; frequentius *hemorrhoidales*, rarius aliquando *hemoptica*: Quibus accensendæ longioribus interuallis recursantes *abortiua*.

Longioribus spatiis, frequenter tamen ipsis etiam *Periodicis*, generaliore circuitu, exferunt sese insultus *Arthritici*; Specialissime vero *fixiores*, extremitatum, *Chiragrici*, *Podagrici*.

Æmulantur interdum, non raro vero sequuntur *Periodos*, pectoris affectus, infarctus, *Tusses*; Exquilitissime omnium, *asthmata conuulsua*, præsertim si breuiore tempore recrudescant.

Eueniunt *Periodice*, congestiones & irruptiones etiam *Erysipelatodes*, *Phlegmonodes*, *Rheumaticæ*, *Hemicranicæ*, *Hemicranico-Opthalmicæ* & *Odontalgicæ* &c. Ita succurrit nobis exemplū Reuerendi viri adhuc vegetioris, infra trigesium annum, laboriosi tamen, vigilantis, assidui officii; cui *Erysipelatodes* congestio sinistram faciei partem inuaserat, cum *Hemicranico-Odontalgico* vehementi dolore. Cum tumor denique superueniens, inter varia adhibita topica, tandem post bene multos dies, *suppurationem* ostenderet, adeoque denique scalpello apertus, languide tandem ad consolidationem perueniret; Adeoque tota hæc passio, per tempus bene longum, ancipiti successu tolerata fuisset: *Vertente anno*, circiter iisdem diebus, quibus prior insultus inuaserat, cum sensibili impetu recruduit illo etiam anno, ille idem eiusdem pertinaciæ, successus, atque exitus, affectus. Simile quid, de *annua* *Periodo*, eundem, aut secundum ad summum ab illo, diem seruante, in *Hemoptica* eruptione, non alte-

altero solum, sed tertio etiam anno, in recente obseruatione atque memoria habemus.

Post *plures* etiam *annos* recurrentium affectuum exempla, occurrunt hic illic apud Autores; Sed inter hæc admodum notatu dignum illud apud *Hildanum*, de symptomatibus grauib, a morfu canis rabidi, in *septenos* annos denuo deprehensis. Sicut alias de persona altioris profapiæ relatum meminimus, quod certi numeri annis, plane specialem animi dispositionem, per integrum annum exhibere obseruata sit ad res morales atque theologicas; a quibus, reliquis intercedentibus annis, ita alienior erat, vt hi tranquilliores, pro lucidis quibusdam interuallis habendi viderentur.

Quid, quod in ipsis *hereditariis* dispositionibus, non raro exempla talia occurrant, vt liberi, passionēs a parentibus ad ipsos deuolutas, illis maxime *ætatis* suæ *annis*, grauius perſentiscere incipiant, quibus parentes iisdem infestari cœperant; quale quid de passione Ischiadica, e domestica experientia obseruat D. D. Præses: dum filius, illis ætatis annis, nempe 41. 42. 43. demum manifestiores, & immitiores huius affectus insultus experiri cœpit, quibus B. parens, hoc eodem pathemate primo infestari cœperat, & ipse filius, sub illa eadem tempora genitus fuerat.

Quid *Ætatum* periodi possint, ad affectus *recursui* alias aptos, & horum primores, *hemorrhagicos*; & quomodo hinc prognascantur affectus, *generice* quidem omni, ætati communes, *specificè* vero *certa* cuique ætati proprii cum latius & ex proposito demonstratum sit, in dissertatione de *Morborum ætatum fundamentis*, hic prolixius repetere non necessarium arbitramur.

Supereffet, de *periodo vitæ*, aliqua dicere; Quatenus videlicet non solum *vita collectim* sumpta, vniuersa sua dura-

tione, ambitum & exitum utique habet : Sed etiam duratione huius per indiuidua, uti satis notum est, differt : Sicut etiam observatio illa, vel secundum alios ad minimum traditio, de periodis *climactericis* huc trahi debere apparet : Verum enim vero, cum huius rei obscuriora sint fundamenta, quam ut breuibus expediri possent : Non placet, nisi nudi facti *historice* mentionem iniecisse. Tanto magis, cum satis nota sit res, hominem mori ; sicuti simul certissima eius rei ratio, illa, quam reddit *Seneca*, scite prorsus atque elegenter, pro suo more, inquit : *Morieris, non quia egrotas, sed quia vivis ; ista te calamitas etiam (semel iterumque a diuersis grauissimis morbis) sanatum, manet.*

De vulgi vero persuasionem in hoc genere, de hominibus amplo siue elato corde vel pectore, instructis, periodum moriendi duplicem habentibus, *Leitthe die ein solches hohes Herze haben / stürben zweymahl* : quod explicant de præsentaneo mortis periculo, imo morte reuera instante, sed denuo ad *alteram periodum* differenda : Annumerandum utique est illis oraculis libellorum *Planetariorum*, ubi de homine, hoc illo mense, signo, planeta, regnantibus, nato, dicunt : *Wann er das 25ste / 36ste u. Jahr überlebet / so wird er alt / so viel über 60. 70. 80. Jahr u.* Sed absit, ut in talibus occupemur.

CAPVT III.

De

INDOLE AFFECTVVM, QUI PERIODICI FIUNT.

E Gimus capite præcedente, de affectibus *periodicis* in humano corpore obuiis, in ordine ad constitutionis peri-

periodicæ indolem ; Hic inspiciemus *propriam* indolem ipforum illorum *affectuum*, qui periodos formare obseruantur. Sunt vero horum veluti principes, *summa* illorum genera constituentes, *motus sanguiferi* ; & *motus* magis directe ac velut absolute *spastici*. Licet enim etiam ipsi, quos *sanguiferos* appellamus, nempe ad *translationes* & *eruptiones* sanguinis instituti *motus*, non nisi rarissime sint pure *orgastici*, (id est, nuda turgida expansione sanguinis, perruptionem partium continentium attingentes aut perpetrantes) sed ipsi quoque *spastici*, (id est, fiant, *constrictione tonica* solito maiore partium porosarum, *eruptionis* loco oppositarum aut conjugatarum :) Cum tamen hi manifesto, imo vero quasi palpabiliter, *propter* sanguinem, eiusque translationes & execrationes, instituantur ; Præterea adeo dissimulanter fiant, vt nisi magis sollicitè circumstantias rerum perpendentibus, ne quidem indicium sui fecerint : Illi tamen, quos nude & *absolute spasticos* appellamus, sunt vtique non solum plane crassis commotionibus & agitationibus partium conspicui ; Sed habent etiam nullam, ad minimum euidentem & notoriam destinationem, ad perpetrandos certos *motus sanguinis*, exceptis singularibus aliquando casibus.

Ex *Hæmorrhagicis* vero motibus, affectant periodos *rarissime* illi, qui cum qualicunque *promptitudine*, & generali progressus sanguinis ad locum excretionis *συστήναι*, succedere possunt ; Cuiusmodi sunt *narium* hæmorrhagiæ : Sed faciunt hoc, affectant, inquam, & formant periodos, illi hæmorrhagici motus, qui admodum *particulariter*, per loca pauciore concursu *vniversali* instructa, & per se etiam *impeditiora*, eruptionem absolvere necesse habent.

Huiusmodi sunt *Hæmoptysis*, *Vomit* *cruentus*, *Hæmorrhoides*, *Varices*, imo *mictus cruentus*.

Quam-

Quamuis enim *Hæmorrhagiæ Narium* quoque, aliquid *Periodicum* interdum affectent, vti v. g. Rev. quidam vir, in vicinia, *Sanguineo-Phlegmaticus*, valde spongiosi habitus, *plethoricus*, aliquot annis *menstruas* exquisitæ eruptiones sanguinis, licet pauci ex *altera* nare expertus est, ita, vt si hoc mense *dextra* fluxisset, altera *sinistra* manaret, idque alternis constanter per aliquot annos ita continuaret: Non tamen æque frequentia sunt huiusmodi exempla, immensum quantum vero rariora, quam cæterarum nominatarum sanguinis eruptionum.

Est tamen inter has etiam ipsas, notabilis adhuc diuersitas, adeo quidem vt in comparatione longe rariores sint, *Hæmoptyses* magis *exquisite* periodicæ, quam *Mictus* cruenti & *Hæmorrhoides*, typum talem præ se ferentes; & rariores adhuc periodici *Mictus* sanguinei, præ *Hæmorrhoidibus*, per certa intervalla erumpentibus.

Sicut autem in *Praxi Medica*, imo *Historia Pathologico-Clinica*, eximia est consideratio *Ætatis*, *sexus*, *consuetudinis*; Ita habent hæ circumstantiæ, insignem pariter vsum, in præsentē negotio. In hoc enim certe *ætas*, ordinatis actuum regiminibus propior, longe plura *Periodicæ* motuum moderationis exempla sistit, quam *iunior*, *alacrior*, *impatiens*, *audacior*. *Sexus* fœmininus, *Periodicis* affectuum variorum, imprimis vero *sanguifluorum*, typis, longe magis obnoxius est, quam *virilis*; ob *menstrui* cum primis negotii solennem ipsis periodum. E qua quidem, ad minimum *Consuetudo statorum* conaminum ipsis obtingit. Sicuti in ipsis quoque viris, sicubi consuetudine aliquid *stati* circa *sanguinis* euacuationes introducatur, prompte postea *periodicæ* commotiones horum generum succedere observantur: Cuius quidem rei vel solæ *scarificationes*. *V. S.*, *hirudinum* vsus repetitus, specimina post sese subinde trahunt.

Iuuant

Iuuant autem immensum quantum hasce res, *Anni tempus*, cum eiusmodi assuefactionibus conspirans; & *Hæreditaria dispositio*, ad affectus huiusmodi in genere, omnibus specialibus eorum modificationibus viam primo pendens atque sternens.

Sanguifluorum affectuum periodi, vel sequuntur nudam magis *Motus* concitationem; *Motus* inquam *localis*; progressui directi, *translatorii*: Vel *intestini* quoque, *orgastici*, nempe sanguinis & feri ipsius, turgidam *expansionem*.

Posterioris huius generis, sunt illæ *hæmorrhagicae* commotiones, quæ *periodum* suam *Vere* vel *Autumno*, *Syrio* æstuante, aut *bruma* rigente, capeffunt: Quamuis *postremi* huius casus, nempe *brumalium* commotionum, indoles, non tam sanguinis *eruptiones* moliatur, quam, propter impeditionem progressum, prognascentis lentoris serosi, excusfionem, per loca atque organa spiritalia, *tussi* humida, *asthmate*, *catarrho* suffocativo tentet: *Priorum* vero generum, molimina modo uno tali anni tempore, *verno*, *æstiuo* sese exerunt: Modo *binis*, *verno* & *autumnali*, *verno* & *æstiuo*.

Exempla nota sunt, tum *hæmorrhagiarum narium*; tum *hæmorrhoidum*: Et harum quidem imprimis in corporibus de *sanguineo* habitu plurimum participantibus; cum *strictioribus*, præcipue *melancholicis*, familiarius eueniant magis exquisitè *state*. Hæc *Vere*, & *Autumno*, *Viris*; *puerili* ætati, & huic proximis *adolescætiæ* initiis, magis *estate*, & confinibus eius, feruidioribus tempestatibus, euenire obseruantur; *Adultioribus*, ipso magis *Vere*, vel *verno* ytique tempore, quamuis etiam in *æstiuum* se extendant. *Hæmorrhoides* adhuc, dictis rationibus, veluti minus definitæ, *Vernum* & *Autumnale* tempus, imo vero eminentiores horum temporum *tempestates* sequi consueuerunt: *Hæmoptysis* vero, sicut

adultæ ætati quasi magis propria est, ita familiarius etiam in *vernum* tempus incidit.

Post modo dicta hæc *tempora*, eorumque ad alterandam sanguinis consistentiam, energiam, pro periodicis commotionibus concitandis, habent proximam in his generibus efficaciam *tempestatum* insigniores mutationes; ex eodem tamen fundamento, quatenus vel *sanguinem* magis immediate, vel propinquiore mediata efficacia, per *tonum* corporis, (sensu æstus aut caloris alteratum) insigniter alterant. Ubi videlicet non solum *feruida* tempestas, *turgescientiam* sanguinis inducendo, *hæmorrhagiæ* reuocare solet; Sed etiam *horrida*, humido-frigida: Potentes etiam harum contrariarum constitutionum *repentinæ* alternationes seu *vicissitudines*.

Præter hasce *generaliores* Periodos, eueniunt in *Hæmorrhagiarum* negotio etiam exquisitæ, specialissimæ, *statæ* prorsus, periodi; vt videlicet vel *menstruis* spatiis eruptio contingat, vel *trimestribus*; vel alias *definitum* numerum dierum aut *septimanarum*, complectentibus, quod tamen rarius est.

Menstruas Periodos magis exquisite *statas*, seruant variæ *muliebres* passionēs, cum fluxus menstrui sanguinei vitiis propiorem nexum habentes. Aut, si vel maxime non absolute *singulis* mensibus eueniant, redeunt tamen, etiam prætermisso forte vno, imo altero mense, talibus nihilo secius temporibus, quæ *menstruæ* illi periodo respondeant, i. e. retro instituta computatione, in circuitum *menstruum* omnino incidant.

Observantur huius rei exempla in iuuenculis, vel ipsam eruptionem mensium ultra debitum tempus nondum expertis; vel *suppressionem* eius denuo incurrentibus; Quo vtroque casu, admodum familiares sunt exquisite *menstruæ*

Cardialgia, Anxietates, dolorifica passiones circa lumbos, Os sacrum, Hypochondrium finistrum, imo circa ipsum finem pudoris. *Fœminis*, præsertim nuperius nuptis, *abortum*, imprimis repetito, perpesis, nimis quam familiare est, similem *tertia, quarta* vice iterum incurrere, septimanis exquisitè respondentibus *primæ* tali vel secundæ periodo; Idque tanto certius, si etiam dictæ illæ priores abortus periordi, in *Menstrua* tempora inciderint; Quod admodum solenne est, si non tam a *pathetico* aliquo, aut *violento*, accidente, *primus* abortus euenerit, sed magis a *pletborico* statu ortum traxerit.

Viris æque atque *fœminis*, solent etiam ipsæ *Hæmoptyses* menstruos circuitus affectare; Quemadmodum *fœminis* etiam aliæ eruptiones, mensium quomodocunque *vicariæ*.

Hæmorrhoides autem, vti *viris* plus quam vulgo creditur, familiares sunt, ita fane minime paucis *menstruæ* fluunt: Et satis commode quidem, quamdiu saltem ordinem hunc suum rectè seruant.

Spasticorum conuulsiuorum affectuum admodum obuiæ quoque sunt *periodi*, & quidem mensuræ cum antedictis ad minimum in genere, imo maximam partem in specie, communis. Suscitantur enim hæ quoque, tum ab anni *temporum*, tum a *tempestatum*, tum denique ab *animi pathematum*, vicissitudinibus. Interim prostant exempla, fane satis frequentia, etiam exacte *menstrui* circuitus, præcipue *lunæ phases* perpetuo sectantis.

Quod ipsum quidem, nempe certior veluti nexus commotionum talium, cum *lunæ* phasium mutationibus, conuulsiuorum affectuum familiæ ita plane proprium est, vt *menstruæ* euacuationis *muliebris* mensura, hoc intuitu non parum differat; Quandoquidem hæc, numero-

sisſimis exemplis, quatuor ſeptimanarum, (vel trium potius) ambitum ſatis exacte quidem ſeruare ſolet; ſed tamen minime ita iugiter *lunæ* phaſibus reſpondere, quod tales *conuulſiui* affectus, longe conſtantius atque certius faciunt.

Præter manifeſtos *ſpaſticos* affectus periodum ſequentes, obſeruantur etiam *lunares* phaſes ſequi, tum *viſus* & *auditus* hebetudines, tum tactus *Paralytodea* vitia: Tum denique ipſius *Rationis* labefactiones, veternoſæ, obliuiioſæ, *deliræ*: Adeo, vt omnia talia, *crescente*, & ad *plenitudinem* luminis ſui appropinquante luna, ſenſibiliter augeſcere atque ingraueſcere ſentiantur: *Paralytica* vero & *hemiplectica* debilitationes, reuertuntur haud raro, & grauius quidem, illo imprimis *annuo* tempore, quo primo ægrum inuaſerunt.

Februm tam breues periodi, nempe *paroxyſmi*, quam vniuerſus *ambitus* ſeu duratio, ſeruant maxime omnium exquisitius *ſtata* ſui tempora; quorum quidem, cum notiora propemodum ſint reliqua, nempe quod *acutæ ſeptenos* dies vniuerſæ durationis ſuæ, & hinc etiam reſtitutionis, aut exitus ſanæ ſui euentu, ſequantur: *Paroxyſmi* etiam, vel exacte eaſdem horas ſeruent, quibus recurrant, vel proxime ad minimum iisdem horis, in aliis ſubiectis, (imo morbi eiſdem aliis temporibus.) anticipando, in aliis poſtponendo, redeant, quamuis tum vehementia, tum duratione ſui longe plurimum remittant: Ita libet hoc loco ſaltem illud deſignare, quod certe non ab omnibus Medicis attendi apparet, quod diuerſarum febrium, imprimis *exquifarum*, *paroxyſmi*, in horas diei determinatas, conſtanter incidant. Vt v. g. *tertiana*, perpetuo non ſolum *ante meridiem* paroxyſmos ſuos inſtituat, ſed imprimis circa & inter horas *ientaculi*, (imprimis in illis, qui huic aſſueti

fueti sunt) & *prandii* ; *Quartana* legitima, constantissime omnium *pomeridianas* horas, tertiam, quartam a meridie, occupet; *Catarrhales* tam benigniores, exanthematicæ, petechizantes, *occasum Solis Vernum*, paroxysmis suis sequantur, nimirum *sextam*, vel *septimam pomeridianam*; *Sanguineæ*, *diluculum æstiuum solstitiale*, nempe *tertiam*, *quartam* a media nocte, horam, paroxysmo suo, vel primo insultu manifestiore, ambiant: *Biliose* veræ, a tempore matutino prouectiore, ad horas circa, & proxime post, *meridiem*, sese exerant; sicut imprimis *Cholericodes*, magis exacte circa ipsam *meridiem*, & immediate post, erumpere consueuerunt.

Ex illis rebus, quæ adhuc magis secundum naturam euenientes, *periodos* tamen complent & sectantur, meretur notari de *partus* tempore, quod illud, rebus de reliquo recte constitutis, uti in initium *septimi septenarii septimanarum*, vel in *sesqui-septenum* mensem, *undecimum* videlicet, incidit; ita stricte tandem illos *dies*, ultimo suo, serionisu, inuadat, quo secundum *lunæ phasim* fœminæ alias *mensēs* fluxerunt.

De *Arthriticis* pathematibus, cum superius iam sufficienter mentionem fecerimus, non placet hic denuo prolixos esse; cum nostra Pathologia eosdem ad *spasticorum* tribum iamdudum redegerit. Rarissimum vero hisce, est, exquisitè *stata*, imprimis *brevia*, periodica tempora sectari: Familiare vero, *æquinoc̃tia* & *brumam* comitari.

CAPVT IV DE PERIODORVM MVTA- TIONIBVS.

Non exiguam considerationem mereretur tam in *Pathologica* pensitatione causarum, quam in *Practica*, *Diagnosi*, *Prognosi*, & *Therapia*, hæc, de qua titulus loquitur, *mutabilis* periodorum indoles. Est autem illa duplicis generis, nempe vel *periodi* ipsius, magis veluti *formaliter*; vel *affectuum*, qui periodos subeunt, adeoque periodorum etiam *materialiter* consideratarum.

Priore modo, defultant periodi, tum ratione *temporis proprii*, vt *duratione* insigniter variant; tum ratione *temporis mutui*, vt e vagis magis *stata* fiant, aut *contra*, e *varioribus*, *crebriores*: Tum ratione *typi*, vt alia quidem vice *lenius*, alia *insolentius* sese gerant.

Posteriore modo mutatur ipse omnino genius *materialis*, imo sæpe numero *uniuersus*, nempe *specificè* etiam *formalis*, eiusmodi *affectuum*. Vt videlicet in vnius *affectus* locum, *specie* (ad minimum apparenter & iuxta vulgatas acceptiones,) plane *alius*, succedat; Ratione vero *periodi*, hic etiam *succedaneus* *affectus*, *periodicus* utique sit; Sed tamen *diuersam* *periodi* *seriem* atque *indolem* præ se ferat.

Periodorum, *duratione* sui variantium, & mutationes subeuntium, varia in praxi obueniunt exempla; Communis siue vero talia, vt e *periodis* primo *leuibus* & *brevibus* fiant *diuturniores* atque *contumaciores*: Vnde in muliebribus imprimis *affectibus*, quotidianum est audire illam formulam: Sie hätten von langer Zeit hero wohl einige

einige Anstöße gespühret/ wären aber so leidlich gewesen/ daß sie es nicht geachtet; gemeynet/ es käme von andern zufälligen Ursachen; hätten aber je mehr und mehr wahrgenommen/ wie sie sich auch immer aufs beste in acht nahmen/ und gar keinen Schein äußerlicher zufälliger Veranlassung angeben könnten/ der Zufall nichts desto weniger eben so wohl sich geäußert/ ja immer ie mehr überhand genommen: Hätten nimmermehr gemeynet/ daß von so geringem Anfang/ es zu einer so bedenklichen Folge aus schlagen können: Quod vltimum tanto magis emphatice quiritari solent, quando ipsis nexus ille harum rerum, non magis in memoriam, quam in intellectum, vocatur.

Ratione *mutui* respectus ad tempus, nihil solennius est, quam periodicos affectus obseruare, qui e *rarioribus* sui recursibus, indies magis magisque *increbescant*, & breuiore intercedente tempore reuertantur. Quamuis autem rarius sit, contingit tamen etiam subinde, vt affectus aliqui periodici, vel *materia* sensim deficiente, vel *energia* atque sensibilitate fatisciente, *rarius* imposterum & longioribus interuallis reuertantur: Quamuis admodum solenniter, si debita adhibeatur attentio, illa, notanter a nobis vltimo loco allegata, *mutatio totius affectus* ibi subesse deprehendatur.

Cæterum valet vtique hic etiam, illa ratio talium mutationum, vt quo magis *increbescunt* periodi, eo magis etiam *in futurum* frequentiam suam augere soleant: Et, imprimis illud incommodum secum adferre & inferre, vt, cum alias *occasionales* causas, non adeo cito secutæ essent, extra definitum suum tempus: Iam etiam magis magisque *leuiter*, indefinitis quoque temporibus, a *leuioribus* incitamentis prouocentur.

Valet enim in his rebus, si vsquam, & exserit sese effica-

ficacia *Consuetudinis* ; vt, quo sæpius eandem *Motus* speciem exercuit Natura, eo *promptius* non solum eundem perpetrare denuo sibi proponat, sed etiam repetito, & imprimis sæpius, vsu organorum, & his ipsis ad hanc rem hinc inducta *agilitate* atque *habilitate*, imposterum *facilius* totum effectum exsequatur.

Meretur autem omnino hæc ipsa res, haud superficialiam considerationem, vtpote ad *Theoriam* totius negotii *periodicarum* commotionum, non parum certe lucis promittens. Sicut enim *Motuum* imprimis fieri *consuetudines*, circumspectius pensitantibus non potest non dispalescere ; Ita, cum in *periodicis* affectibus, *Motuum* præcipua sit ratio & vniuersa energia : considerari vtique tanto intentius hinc debet, hæc ipsa circumstantia, quod periodici affectus non solum *consuetudinem* facile subeant, sed etiam *mutationes* promptiores, ex eodem fundamento, tandem admittant, & consequantur.

Mutatio tandem *affectuum* periodicorum, est vtique res in Praxi neque infrequens, neque exiguam considerationem promerens ac deposcens.

Contingit enim sæpissime, vt v. g. *Hæmorrhagia narium*, alias periodice consuetæ, (modo *generalioribus*, modo *statis* specialibus recursibus) imposterum vel plane cessent, vel *rarisime*, & longe *parcius*, quam sub frequentibus illis periodis solebant, reuertantur. Interim succedunt, in aliis *pectoris*, in aliis vniuersi *thoracis*, in aliis *tergi* superioris, in aliis *inferioris*, in aliis *Hypochondriorum*, in aliis ipsius adhuc *capitis*, varia Pathemata, antea incognita ; Nec ipsa tamen etiam *stataria*, sed pariter *recursus* formantia, modo *vagos* & magis occasionales ; modo *statos*, aut sane illi genio appropinquant.

Ita, vbi tota *Ætatis* variatio subit, nihil communius est,

est,quam tales *mutationes* periodicarum *Excretionum* & *commotionum*,*dolorificos* affectus modo comitantium,modo formantium. Vt, cum prægresso aliquo tempore in hac illa parte,hac illa *commotione*,aut *excretionem*, sese exeruisset; succedente alia *etate*, & diuersam *excretionem*, & diuersam *commotionem*, & diuersum *locum*, modo moliri,modo aggre-
di,& exequi deprehendatur: Quæ quidem res in materialibus sui circumstantiis, illum ordinem atque rationem sequi ac seruare solet, quæ Dissertatione de *Fundamentis morborum etatum*, pluribus indigitata est: quæ etiam hætenus non paucis rerum suarum curiosius satagentibus Practicis, probata est.

Facit sane hæc ipsa, dicto loco jam prolixius infinuata distributio, non magis *Theoretica*,quam *Practica*, vt præ-
sente loco exactiorem catalogum talium affectuum *succedaneorum* texere supersedeamus: Interim nullo vtique modo prætermitti debuit tractatio,huius non *vera* magis, quam consideratu dignissimæ circumstantiæ *Periodicorum* nostrorum affectuum, quod videlicet *mutationibus* quibusdam obnoxii sint; Et talibus quidem, quæ omni modo considerationem *Theoria*, & attentionem *Praxeos* Medicæ, mereantur.

Merito tamen & summo iure repetimus, illam horum affectuum sensim euenientem mutationem, quæ *Consuetudini* sensim inualescanti innititur; Quandoquidem eius non solum in *Praxi* maxima est vis, sed etiam insignis relatio ad *Theoriam*.

CAPVT V. DISQVISITIO DE CAVSIS PERIODORVM.

Cvm haftenus historiam tractauerimus, indolis, tam ipsarum periodorum, quam affectuum, qui periodos amant; accessum iam facimus, ad *comparationem* harum rerum inter se inuicem, & scrutinium *respectus & nexus* causalis totius negotii; Vbi in ipso limine ob oculos ponendum venit, quod in consideratione corporis & *œconomia animalis*, duo vtique quasi *suprema* genera obiectorum pensitationi occurrant, *Materia, & Motus*, id est, vti Veteres appellarunt, *partes & actiones*.

Quid & quantum turbarum in *Medicam, Viuentis & organici* corporis, considerationem, intulerit, absolute *materialis* corporis contemplatio, sine debito respectu ad *Motus* eius; Et quidem *motus* ad certum *finem* directos atque deductos, sub intricatione mechanicorum actuum, cum organicis: Illud fane non magis odiosum, quam tœdiosum est, prolixius explanare. Hoc euidenter notum est, quod ex his *ὑπεροράμασιν* prodierit, illa a re *scientifica* absolute alienissima assertio: *Quod hæc omnia ita fiant & sese habeant, sine vlllo alio respectu, aut exquisita, nedum necessaria, destinatione ad certum finem, sed absolute & pure quia Deus ita voluerit.* Quod quidem, nempe vnicum hunc atque absolutum respectum, ne quidem in dubium vocare operæ precium videretur, nisi maximum inde præiudicium ipsis *fundamentis Medicis, Pathologico-Præcticis*, nasceretur; vt videlicet Medicus nunquam hinc aliquem rationalem con-

conceptum sibi formare possit, quomodo illæ res, quæ non nisi per *absolutum beneplacitum*, sine alio aliquo *causali*, Organico - Mechanico, *nexu* atque *scopo*, ita fiant, non solum tam varie, & *frivole* quidem, promptissimeque alterentur atque pervertantur; Sed etiam ad gravissimum detrimentum totius œconomix, evidenti utique tunc *Organica* connexione, vergant atque pergant: Imo vero ipsius Animæ *rationalis* actiones atque functiones, non minus immediate turbent, fallant, destituant; quam ab Animæ mere *ratiocinalibus* inconsideratis intentionibus, hæ ipsæ *mechanice* juxta communem opinionem, nostra vero sententia *Mechanico-organica*, actiones, perturbantur & pervertuntur.

Brevisissimis, hæret totius Theoriæ harum rerum offendiculum, in eo, quod omnis contemplatio, iuxta crassiores humani intellectus applicationem, adhibeatur soli *Materiæ*, eiusque *corporalibus* intrinsecis affectionibus, *magnitudini*, *figuræ*, *numero*; *Motus* vero, cum *affectionibus* ipsi præcipue eadem ratione *intrinsecis*, nempe *tempore*, *gradu*, *tenore* aut *rythmo*, & harum rerum *proportione*, non magis ad *subiectum* immediatum, *in quo* agit, quam ad *objectum*, *in quod* agit; quod hæc, inquam, de *Motu*, incredibili quodam neglectu atque obliuione hætenus tractentur. Vnde utique nihil expeditius esse potest, quam illud hodiernum solenne decusum: quod cuilibet corpusculo, imo etiam structæ maiori parti, *proprius quidam motus*, impositus, iniunctus, ingenitus sit, quem sine aliquo *scopo* aut destinato *sine*, ita celebret atque prosequatur: Ex mero *accidentali* vero concursu plurium talium rerum, tandem aliqui tales *socii effectus* resultent, qui ad illa organa, eorumque actiuitatem sociam, commode referri queant *a posteriori*: licet *a priori*, res non ita se habeat,

quod nempe tales partes proprie tali ultimo fini *destinate* fuerint, sed potius, ut puræ *absolute* machinæ, *ex se, per se, & pro se*, hæc omnia exequantur.

Erit, speramus, olim tempus, quo ingenia talibus rebus intelligendis idonea, intricaciones hasce solidius enodabunt, & hoc solidum utique & præcipue *Σωφροντον* fundamentum Scientiæ medicæ, tam *Physiologica*, quam *Pathologica*, imo *Therapeutica*, stabilitum dabunt.

Illud vero dissimulare non possumus, quod quamdiu hæc ipsa res nondum sufficienter statuminata est, etiam nostro præsentī proposito, non parum lucis decedat. Agemus interim quantum poterimus.

Quemadmodum *Periodos*, de quibus nobis est sermo, proprie *temporis* affectionem esse, in propatulo est; Ita iubemus attendere, quod etiam illæ nostri propositi res, de quibus dicimus, quod *periodi* in ipsas cadant, sint, non *materia* in corpore immediatæ, sed *Motus* talium rerum: Et quidem longe rarissime *Motus mechanici* puriores; communissime vero *organici*, aut *Mechanico-organici*. Ut hi termini de substrata materia tanto exactius intelligantur, damus exemplum excretionis muliebris *menstrua*. Mulier talis, quam numerosis, imo modo non innumeris occasionibus (imprimis plebeia, diurnas operas, & graues sæpe labores pro mercede præstantes) exagitat, *turgescit*, expandit, motu intestino & locali, sanguinem, qui omnibus respectibus est verus sanguinis *motus nude mechanicus*; Interim nulla hinc resultat eruptio sanguinis *uterina*, nisi longe specialissimi compressionum *abdominis*, in specie, sint casus: Minime omnium vero oritur hinc talis exoneratio, talis, quæ in *menstrua* euacuationis locum succedere soleat aut idonea sit, & veram *menstruam periodum* imposterum ita translocare possit. Econtra *quietissima* etiam,

iam, & nullum minimum purioris mechanici motus incitamentum committens aut experiens, *fœmina* nanciscitur nihilo secius, iusta illa temporis periodo *menstrua* reuertente, non *expansionem* sanguinis circa vterum, sed *compressionem* sanguinis versus vterum e reliquis partibus, imprimis *periphericis*, corporis: Adeo, vt *pallescens*, *frigescens*, *marcescens*, *languescens* (*tensiva* quadam fatigatione) externus habitus, præsentis talis constitutionis communissimum indicium faciat.

Interim iilud vtique nemo dissimulauerit, quod eiusmodi etiam *materiales* mechanicæ commotiones humorum, verioribus periodis prouocandis, tunc maxime ansam suppeditare possint ac soleant, si in *tempora* earundem incidant: At vero quotidiana experientia myriadibus exemplorum demonstrat, quod inter vsitatas periodos, non modo similes tales commotiones, quales fortassis in periodum incidendo, illam exasperant, sed innumeris vicibus longe *fortiores*, affectum extra periodicum tempus *minime* fuscitent aut producant: Cum tamen ille, si tempus illud redit, etiam *tranquillis* omnibus reliquis rebus erumpat.

Vt itaque iuxta hanc fundamentalem circumstantiam, statim distinctionem aliquam in rem nostram instituiamus, sunt affectus periodici alii magis a *materiæ constitutione* ad periodicum motum prolabentes; Et iterum alii ex aduerso, *soli motui*, magis quam vlli materiæ conditioni, superstructi.

Imo ἀντίθετα ἄρα rem exequendo, sunt etiam hi *posteriores* iterum duorum generum; ita vt alii quidem qualem-cunque *respectum ad materiam* habeant: alii non modo nullum prorsus euidentem, imo ne probabilem quidem, sed reuera probabilissime absolute nullum talem respectum

obseruent; sed potius sola veluti recordatione, & in præsens, fictione, pristinarum materialium circumstantiarum, ad commotiones suas concitentur.

Harum rerum singularum *rationes* si perquirendæ veniant, ante omnia utique præcipua ratio habenda erit illarum causarum, quæ magis absolute & ordinarie, motuum eiusmodi siue *humoralium*, excretoriorum, siue *spasticorum*, occasiones aut fomites suppeditare obseruantur. Quo intuitu primo utique loco consideranda venit *proportio* iustæ *mensura* sanguinis, & debiti prouentus eiusdem. Siquidem *mensura* sanguinis notabiliter *excedens*, non solum *turgescentia* alicunde ipsi conciliata, *mechanico* motu eruptiones perpetrare posset; Aut potius *infarctibus*, *stasibus*, *inflammationibus*, *corruptionibus* formandis materiam suppeditare frequentissime solet: Sed decet tanto magis & necesse est, variis huiusmodi malis atque incommodis potius conueniente quodam iusto moderamine atque molimine motuum, *promotione*, *dimotione*, *remotione*, *emotione*, ita subuenire, ut non tantum specialis *effectus* & euentus periculosus hac ratione tollatur: Sed etiam causa illa immanens, & perpetuo tali periculo fomitem præbens, ut maximopere conuenit, subtrahatur & *in antecessum* remoueatur.

Ad hunc sane apicem collineant omnia, quæcunque in hoc negotio dici possunt efficaciter, atque debent. Cum enim *mechanicus* motus in hoc negotio absolute contrarietur experientiæ; Nihil utique reliquum manet rationaliter, quam *organica* motuum horum & *intentio*, & *directio* atque administratio, & ipsa tandem *executio*. Id est: Si eruptiones sanguinis fierent nude *mechanice*, propter eius *abundantiam*, abundantis vehementem *turgescentiam*, & ita pure *passivam* vasorum *perruptionem*; Deberet hic effectus
toties

toties utique sequi, quoties *turgescences* eiusmodi, imprimis importuniores oriuntur. Sed reclamatur quotidiana, & quidem in *innumeris* exemplis, Experientia; utpote manifestissime demonstrans, quod etiam euidenter *abundantis* sanguinis, huiusmodi eruptiones oppido quam raræ sint: Ad minimum immenso numero rarius occasiones tales manifestas, sequantur, quam aliis numerosissimis vicibus *non* sequantur. Econtra monstrat utique eadem, triuialis experientia, quod *excretiones* tales *sanguineæ*, longe frequentissime eueniant *sine* omni sensibili siue a locali, siue ab intestino motu, *turgescencia*, sed prorsus & exquisitè *tacite*, exferentibus sese potius manifestissimis signis, imo effectibus, alibi quidem, quin longe lateque susceptorum *compressionum* atque restrictionum, ad solum, vero locum expulsionis susceptorum *congestionum*; Ita ut illa decantata pro *Mechanica* generali huius negotii causa, *turgescencia* sanguinis, per totum reliquum corpus nusquam compareat, imo *defectus* potius eiusdem, e vasorum atque partium porosarum *inanitione* atque *subsidentia*, concludi deberet, & nouis immensis implicationibus (quæ utique harum rerum peritioribus commentum *localium fermentorum* pepererunt) pro *particulari* tali *turgescencia*, supponenda, ansam præberent.

Vnde quidem immensum quantum utique *probabilior*, imo vero *euidetior*, manet altera illa sententia, quod nimirum hæ commotiones, ad emotionem, sicuti iustæ *destinationi quadrantibus*, ita etiam eidem *dicatis*, directionibus & executionibus, administrantur.

Profecto enim nulla alia conceptui *rationali* quoquo modo respondens harum rerum *Theoria* remanet, nisi sequens: In præsentē sanguinis eximia abundantia euenit eiusdem *excussio* seu *eruptio*; rarius a *mechanicis* causis, *turges-*

gefactione, viarum immediata *perruptione*: Longissime vero frequentius, a nulla huiusmodi conspicua circumstantia, sed potius ab eidentibus atque manifestissimis maximæ partis corporis *constrictionibus & exinanitionibus*, solius vero istius, per quam ipse exitus perficitur, dilatatione: Ergo sane non fit a tali orgastica expansione, sed potius ab alia quacunque causa.

Interim depletionis talis euentus, in tali humorum horum periculosa abundantia, est utique actus, secundum sanam rationem, ad præsentem hasce circumstantias apprimè quadrans & conueniens; *Præseruationi* atque *conseruationi* corporis quam maxime utilis; Imo ad tutiorem, & *vere sanum* corporis statum, restituendum & præseruandum (i.e. si corpus exquisitè sanum dici & esse debeat,) *necessarius*: Ergo sane longe probabilissimum est, rem non solum reali tali *fini* debitam, sed & eidem exquisitè *respondentem*, *organice* potius, i.e. cum actuali *intentione* ad hunc effectum, & iusta ad eundem prosequendum prosecutione & *administratione*, perpetrari.

Quemadmodum autem hæc res, vel ita in genere, cordatæ atque solidæ comparationis compoti pensitationi, non potest non euidens atque conspicua esse; Ita firmat illam atque illustrat tanto magis, negotium nostrum præsens, *statorum* temporum & *certarum* periodorum, quibus eiusmodi motus euenire solent. Siquidem hæc potissimum veritas Experientiæ, est insuperabile illud argumentum, quod hætenus vniuersas & singulas præfigurationes, de *causis* eruptionum sanguinis *mechanicis*, in solidum irritas reddidit.

Ita enim illis, qui *statarum* hæmorrhagiarum, sicut etiam *statorum* *paroxysmorum* febrilium causam, in determinata exactissima *mensura* abundantiae sanguinis (aut *materia*

teria febrilis) ponere fuscipiunt, craffissimis in contrarium phænomenis, reclamation experientia; Dum non solum *a priori*, longe dispares sanguinis depletiones, diuersis periodis contingunt, quas proxima periodus, propterea proportionata *anticipatione*, aut *postpositione*, imo subinde iustissima *emansione*, exæquare deberet: Sed infringit hoc ipsum etiam euentus talium rerum *a posteriori*, cum *Hæmorrhagiæ* quidem *Periodicæ*, fere neque citius, neque copiosius recurrere soleant, quam ubi ipsæ prægressæ, copiosius atque insolentius effusæ fuerunt: Sed etiam *paroxysmi* febriles, licet *exquisitissimam* periodum seruantes, imo *tanto certius*, quo magis hoc faciunt, & *impetu* suo, & *duratione*, indies largissime *decrescant*: Quod impossibile esset *per hypothesin*; si nempe exquisite antiqua *quantitas*, talis imprimis præter naturalis humoris, in causa esse deberet.

Alii, qui ab *acrimonia* sanguinis, modo vasa erodente, modo partes *stimulante*, Hæmorrhagiarum commotionem deducere fuscipiunt; Item alii, qui a *fermentis* & *turgescentiis*, rem repetunt: Iterum alii, qui ab *obstructionibus* pure *mechanice* hæc arcessunt &c. recte quidem faciunt, quod hoc phænomenon, nempe *statam* periodum sanguinis eruptionibus valde familiarem, curiose *reticeant* atque *prætereant*: Cum vero res hæc multo *notior* sit, quam vt *possit*, & *Theoria Pathologico-Therapeutica* dignior, quam vt *debeat* diffimulari: Male certe consulunt, & sibi, & *Medicæ rei*, quicunque has & similes opiniones in medium producunt, cum circumstantiis adeo *solennibus*, & ab hoc negotio *inseparabilibus*, non conciliandas. Vtique enim nulli vnquam conceptui quadrabit in allegatis opinionibus, hoc phænomenon, quomodo non, nisi *certis temporum spaciis*, *acrimonia*, *turgescencia*, *obstructio*, vel prouenire possit, seu generari, vel agere aut in actum deduci: Illo vero præcise tempore, non possit modo, sed *non possit non*, generari & actuari.

Sicut enim omnia talia, non solum *in se* considerata, *absolute* nullam rationem ad *tempus* habere aut subire, omni hominirationis exercitii compoti, euidens esse necesse est; Ita auget in præsentibus casibus, tanto magis alienationis harum rerum mutuæ, euidentialiam, illud Phænomenon, quod *animi pathemata*, actus vndiquaque *incorporei*, commotiones hæc, non solum euidenter, sed communissime plane *eminenter*, alterare, & modo *anticipando* suscitare periodos, nondum æque instantes; Modo nuperrime absolutas, denuo *reuocare*: modo plane alieno, intermedio, tempore, *euocare* deprehendantur: Et hoc vniuersum, non solum æquali, sed & sæpenumero longe maiore violentia, quam *nuper*, aut *iusta* periodo, (vbi nempe *ex hypothesi*, supposita illa quantitas & qualitas materiæ, iuxta hos ita actiuæ, *prouentum* suum demum nancisci debuisset) factum erat, aut fieri solebat.

Vnde longe probabilius, non solum conceptui, sed vniuersis rei circumstantiis magis consentaneum, arbitramur, agnoscere potius in hisce negotiis, & *intentionem* aliquam, & *directionem* actuum illi conuenientem.

Qua quidem agnita & admissa, nulla difficultas erit, quin liceat ab illo *Agente*, quod tum *propter finem*, tum *proportionate ad finem*, agere possit, etiam *agnitionem*, *discretionem*, & *definitionem* seu *determinatam* comprehensionem, *Temporis*, expectare.

Est itaque nostra de hoc negotio sententia sequens, vt negotium *Periodici* successus, attribuamus illi *Agenti*, quod non solum ipsum *actum*, ad omne in humanum conceptum, *incorporeum*, corpori organico inducit, nempe MOTVM; sed illum etiam, secundum *affectiones* ipsi (*motui*) intrinsecas & *essentiales*, *tempus*, *gradum* absolutum seu *vigorem*, & *respectuum* seu *proportionem* ad organa, & ad *finem*, tanto
magis

magis certo administrat, quanto magis hæ affectiones, priores ad minimum, ab ipso *motu* inseparabiles sunt.

Cum enim *Periodi*, non saltem *temporis* mensura sint, sed etiam illud ipsum, quod in nostro negotio periodos has format & subit, *Motus* omnino sint: Nihil aliud iusta subsumptione hinc confici posse manifestum est, quam quod idem *Agens*, quod *Motum* præstat, præstet illum etiam non solum *in tempore*, in *aliquo tempore*, in *certo tempore*, sed etiam in *determinate certo tempore*: Itaque tanto magis, cum *Motus* talis minime *tumultuarius*, absolute *frustraneus*, omni *fine* destitutus, existat: Sed omnino, *primis* præcipue *sui actibus & temporibus*, euidentem *finem*, imo *utilem intentionem* habere, satis compareat.

Quantumuis autem nostra præsens tractatio iam non ferat, multo minus autem inferat, determinare, qualem sit illud *Agens*; Ita sufficit tamen, ad quæstionem: *An sit*, pure affirmatiue asserendam, prouocare, ad iustum, atque circumspectum examen totius *Oeconomiae Vitalis*, non solum absolute in se consideratae: Vbi omnia propter illos *fines*, qui in singulis organis principalioribus, sequuntur, & propter illum *finem*, qui ex omnium horum socio effectu resultat, nempe *generalem* vniformem *conseruationem* vitalem, fieri, nemo fuerit, qui *a posteriori* dubitet; Ita adhuc minus quisquam in hunc diem comparuit, qui alium vllum *finem*, propter quem hæc omnia fierent, vel in suspicionem adducere potuerit. Hic vero finis, propter quem hæc omnia fiunt, certissimæ & demonstratiue euidentis *necessitatis* est *a priori*: Nempe: si *Anima rationalis* esse & agere debeat, quicquid est & agit, (quantum homines de ipsa certo percipimus) *a priori* vtique necessarium est, vt & habeat *taliam* Organa, tale *Organicum* corpus: Et illud etiam *conseruatione*, qua indiget, ita sospitet & sustentet,

tet, vt actionibus ipsius (Animæ,) & *habitu* illarum, sufficiat. Vid. *Diff. de Febris in Genere Pathologia*, Thes. I.

CAPVT VI. EXPLICATIO SENTENTIAE NOSTRAE

Diximus modo in genere, quid sentiamus de Periodorum ratione *in genere* ; Subiungemus magis explicitè sententiam nostram, de ratione Periodorum etiam secundum *speciales*, aut *subalternas* ad minimum sui circumstantias.

Primo, agnoscimus Periodos non tam pro *Materia*, *Physico-Mechanica* quacunque affectione, aut *tali* eius effectu ; sed pro solius *Motus* aliquo modo, siue *typo*.

Secundo, cum tamen omnem *Motum* in corporis œconomia, ordinarie (etiam contra res *præter naturam*) fieri obseruemus *propter materiam*, & *proportionate* iuxta eius condiciones ; Non dubitamus, quin etiam ipsa conditio *materia*, ad *prouocandum* motum ipsum, & quidem motum plus minus *proportionatum*, plurimum faciat atque possit : Non tamen *Physice*.

Tertio, cum vero motus *propter materiam* suscipiantur, etiam primitus iuxta aliqua *Physico-Morali* proportionem (*tales* motus *propter* certam destinationem *tali* materiæ quadrantem) *Motus* vero multis modis ad *consuetudinem* subeundam procliuus existant :

Agnoscimus hinc, *quarto*, oriri Periodos *determinatas* & maxime, *speciales a consuetudine*.

Quæ nimirum quinto, admodum *statis* mensuris *horarum*, *dierum*, *mensium*, (& quidem non solum *lunarium*, sed *trium septimanarum*, *quartam* Periodicam habentium, vid. *Programma* huius *Dissert.*) aut *vagis* quidem Periodis, sed

sed nudorum *animi Pathematum* euentui respondentibus, comprehenduntur.

Vnde *sexto*, e talibus, a *materie* commercio & qualicunque corporea alteratione, prorsus alienis motuum periodis, tandem firmiter concludimus, quod tales *speciales* Periodi, potius a quacunque *a priori* nobis utique adhuc (& fortassis etiam imposterum) imperscrutabili Idea, ipsi *Mouenti*, a priori impressa, dependeant; quam a *reciproca* determinata *actione* aut restrictione *actiua* *materiarum* in Motus.

Cuius rei, *septimo*, propemodum dicerem *innumeras* habemus demonstrationes *a posteriori* s. Exempla, quæ omnia eo conspirant, quod affectus quidem materialiter, absolute iidem in periodicis sui mutationibus, numerosas alterationes atque variationes, subeant non solum velut ex *incognitis*, sed etiam conspicuis *friuolis* quibuslibet, non realibus, sed *imaginariis*, *animi*, alterationibus: Sed etiam e conuerso, *patheticæ* tales, *animi a priori*, & friuolæ sæpe numero, alterationes, quomodocunque tandem constitutis illis *materialibus* conditionibus, præsentissimas Periodorum mutationes efficiant: Et quidem non solum in ipsis etiam admodum *statis*; Sed tanto magis in inconstantibus atque *vagis*, periodis.

Cæterum valde familiaria esse assuefactionis huiusmodi, veluti pure arbitrariæ, exempla, dilucescit & notissimum est ex ipso *somno meridiano*, semel aut bis admissio: Qui deinde *stato tempore* sequentibus pluribus diebus, adeo solenniter recurrit, ut difficulter ab illo sibi temperare valeant oculi; imo si negligatur, tædium insigne, & non ita raro ipsius concoctionis aliqua vitia, inde subnascantur. Simile quid notum est, de *statis* horis *euigilandi*, *ientandi*, imo *ventris onus* deponendi, per nudam consuetudinem determinatis: In quibus omnibus, nulla penitus cuiuscunque *materialis* circumstantiæ suspicio, locum habere potest.

CAPVT VII. PRACTICA PERIODORVM CONSIDERATIO

CVM speculationes, quae in *Praxi* Medica usum non habent, Medico indignæ sint; cauendum nobis, ne & nostra praesens tractatio in illam culpam prolapsa videatur, ut vel pure *speculatiua*, vel in speculationes nudas, & *opinionem* meram definens, censeatur.

Quod vero hoc non faciat, vt demonstremus, sumimus nobis sequentes propositiones, quibus tanquã argumentis, & *veritatem* & *utilitatem* eius in *Praxi*, comprobemus.

(I) *Periodici affectus, differunt plurimum a simplicibus, eiusdem de reliquo generis.*

Tanti momenti est haec obseruatio in *Praxi*, ut si animus ad illam minus aduertatur, sæpe numero & *patiens* de restitutione, & *Medicus* de existimatione sua, non parum periclitetur. *Patiens* quidem, si morbo, magis per *motuum assuetudinem*, quam per *materiæ* quantitatem aut qualitatem, insolenti, ex peruersa hypothesi, fortibus & copiosis euacuantibus, alterantibus, precipitantibus, acrimoniis inuertentibus, vellicationes sistentibus, &c. obuiam tenditur, & uniuersa remedia *materiæ* opponuntur, quae rotas machinæ ita perversè impellat: Cum illa vel *nulla* sæpe sit, vel sane has *Motuum* exagitationes, *Physica* illa sui efficacia, minime omnium celebret. *Medicus* sæpenumero opinionem de peritia sua ambiguam reddit, si morbum talem recurrentem, ex indole talis generis simplici, pro leuiore, facile cessuro, nihil in recessu habente, declarat; sed impar deinde illi compscendo, ad odiosas illas, quamvis admodum hodie familiares, formulas confugere cogitur: Ich kan mich nicht in Ihre Krankheit / oder in Ihre Natur schicken;

eten; wer solte meynen / daß ein so geringer affect sich so widerspänstig bezeigen solte: Es ist ein *simplex affectus hystericus, Colicus*, es sind bloße Flüße / und gleichwohl sind diese und diese hefftige Zufälle dazu gekommen / &c. Ubi sane attentioribus Practicis derisui esse possent, si schedulas e Pharmacopolio præmonstrent, quod patienti nihil forte aut *vehemens* præscriptum sit, sed *Tartari Emetici, mitis etiam* comperti, non nisi gran. unum & semis: Vel *resina Gialappa*, gr. 5. 6. A quibus sane minime potuisse tantas commotiones directe subsequi: In culpa sine dubio esse *salia scorbutica*, quae lenem & infontem stimulationem medicamento, efferis orgasmis & seditioso tumultu, polluerint, &c.

Cum e contra, qui intelligit, quod *Periodicus* talis affectus, in *Motuum* cum primis *promptitudine* positus, etiam leues *provocationes* effuse sequatur, potius *placide* atque modeste, solum *contemperare* materiam quantulam & qualemcunque, & *lenire* magis, quam cohibere aut obtundere *motus*, cordi habeat: Quibus sane rebus provide administratis, breuissimo tempore longe antegreditur, diuersa illa tentamina, & præcipites per initia pollicitationes, contrariam viam insistentium.

2. *Præcipua differentia consistit, in quantitate & qualitate causae materialis, ἐπιγένησι Symptomatum insolitorum, contumacia aduersus medicamenta communia, & magis magisque etiam aduersus ipsa nuperius proficua, in specie opiata.*

Sane vero, si hanc propositionem exemplis illustrare atque confirmare luberet, pluribus, quam quae hucusque consumimus, foliis opus foret; sed cum prolixitas non placeat, commendamus asserti veritatem ipsi experientiae. Id vnum de *Opiatis* annotantes, quod illa quidem in patientibus horum generum, qui Opio nondum decepti sunt, *prima* forte vice, sæpe miraculi instar opem ferant; si nihil aliud, ad minimum per *vnam* vel alteram *noctem*: si vero re-

cur-

currentibus, (quod quidem fere tanto *promptius* faciunt:) iterum, aut *tertia vice* offerantur, fatiscit arcani energia. Unde quidem sinceriores tunc temporis *genium* solum, siue Morbi, siue *Idiosyncrasia patientis*, mirantur: Audaciores vero *doses* Opii augendo, laudem efficacissimorum Arcanorum, quidem tuentur: Sed presso pede sequentes, & his artibus introductas, *Cachexias*, *Tumores*, *Hydropes*, *Hecticas*, *Paralyses*, *Apoplexias*, aut *noua & insolita* morbi degenerantis *schemata*, eidem laudi sibi ducere, aut ab illis etiam patientes, illa *præsentanea* medicatione in integrum restituere, non facile in se susceperint. Medicum scientiæ atq; conscientiæ suæ sollicitum, ab huiusmodi ausis alienum fore, pro certo habemus.

3. *Periodici affectus efficacius præservantur, aut ad minimum præservatione mitescunt, quam in ipsis demum insultibus, curantur: Vix unquam vero in uniuersum, solide, percurantur: nisi in iunioribus.*

Præservatio, cum in *causarum* ablatione consistat, non modo certum est *a priori*, nihil hic effectum iri si *causarum* vera notitia deficiat: Sed confirmat tanto magis experientia *a posteriori*, dum immensum quam communiores sunt affectuum talium vel *exacerbationes*, vel *depravationes*, quam *fide* mitigationes, *prolationes*, *placationes*, nedum *percuraciones*. Notanda hic *μετάβασις* ex vna specie in alteram, manente tamen *genere*, quæ res Medicum minus peritum, sed non ipsum patientem fallere potest: de quo cap. IV.

4. *Periodicis affectibus inueteratis, & friuolas quaslibet, imprimis Parheticas, occasiones magis, quam causas sectantibus, in Paroxysmis cura, quæ simplici affectui quadret, alienissima est; Narcosis suspectissima; sola generalis contemperatio, analepsis, & quantum arte licet, Medica & Ethica, intentionis auocatio ad acceptiora, seu exhilaratio placida, plurimum potest: Præservatio tam physicarum, quam moralium causarum, omnia.*

Fluunt hæc ex antedictis; Placuit tamen denuo in vnum colligere: Ad minimum propter iuniores, & ubi quæso harum rerum uti necesse est satis gnaros reddendos, praxeos alumnos. Sane enim in hac re, si vsquam, valet illud perspicacissimi Senecæ:

Nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis discitur.

S. D. G.